

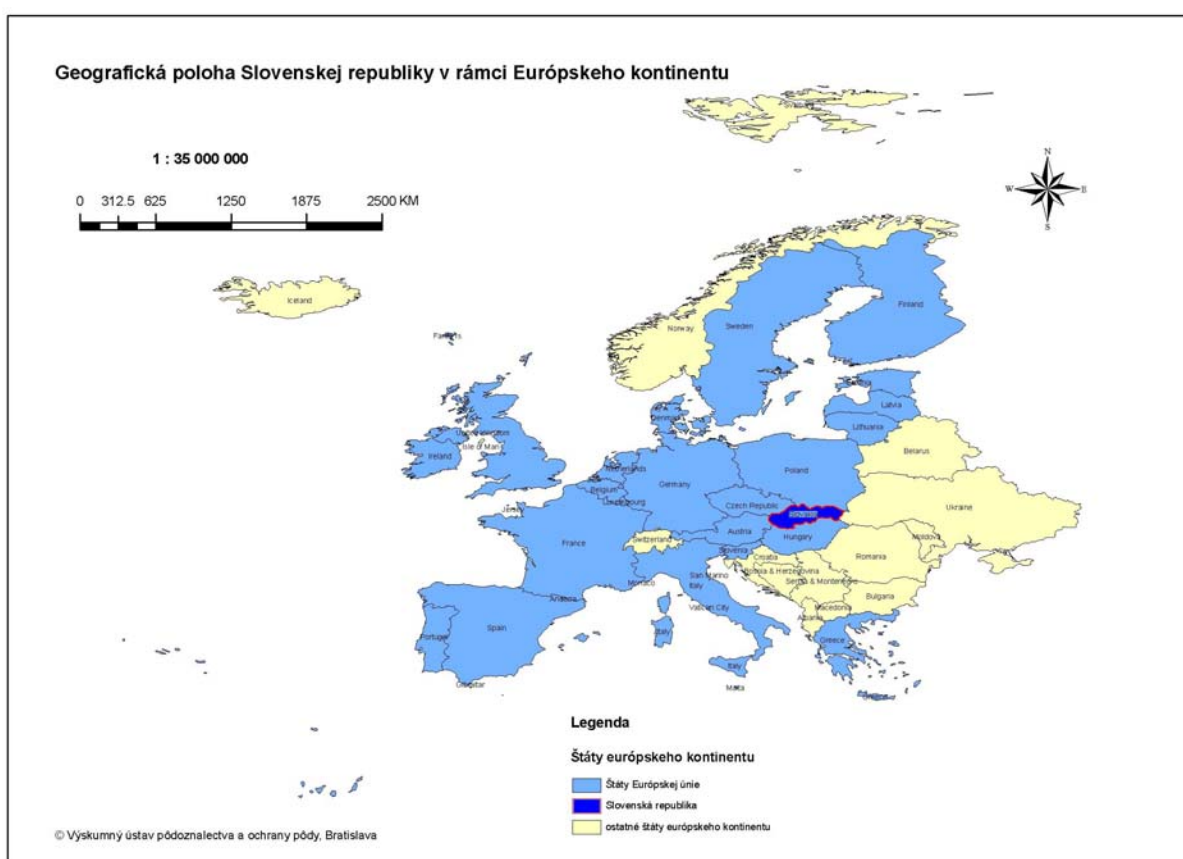
3. ANALÝZA SITUÁCIE Z HĽADISKA SILNÝCH A SLABÝCH STRÁNOK, STRATÉGIA ZVOLENÁ NA ICH RIEŠENIE A EX-ANTE HODNOTENIE

3.1. ANALÝZA SITUÁCIE Z HĽADISKA SILNÝCH A SLABÝCH STRÁNOK

3.1.1 CELKOVÝ SOCIÁLNO-EKONOMICKÝ KONTEXT GEOGRAFICKEJ OBLASTI

Slovenská republika leží v strede Európy, rozprestiera sa na rozlohe 4 903 347 ha a má 5 380 053 obyvateľov. Priemerná hustota osídlenia je 110 obyvateľov/km². Hraničí s 5 štátmi: Českou republikou, Poľskom, Maďarskom, Rakúskom a Ukrajinou. Slovensko je z geografického hľadiska značne rozmanitá a pestrá krajina. Z veľkej časti sa rozprestiera na hornatom a členitom území. Vysočiny a hory pokrývajú 60% územia, nížiny 40%. Z celoeurópskeho hľadiska má charakter podhorskej až horskej krajiny.

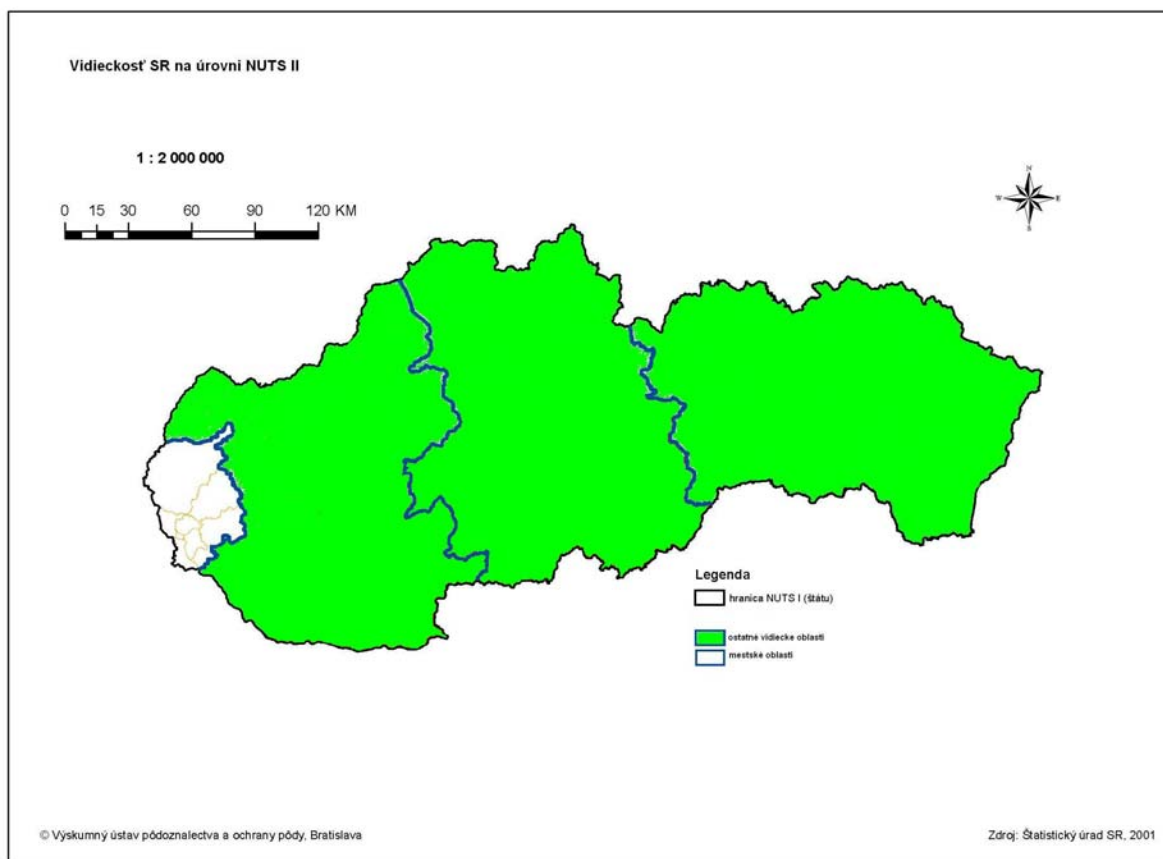
Mapa 3.1.1.1 - Geografická poloha Slovenskej republiky

Územno-správne sa Slovenská republika člení na 8 krajov, 79 okresov a 2891 obcí.
Tabuľka 3.1.1.1 - Územná systemizácia SR podľa NUTS:

Jednotka	Počet	Územný celok
NUTS I	1	Slovensko
NUTS II	4	Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko Východné Slovensko
NUTS III	8	Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Trenčiansky kraj, Nitriansky kraj, Žilinský kraj, Banskobystrický kraj, Košický kraj, Prešovský kraj
NUTS IV	79	okresy Slovenska
NUTS V	2 891	obce Slovenska

Mapa 3.1.1.3 - Vidiekosť SR na úrovni NUTS II

VIDIEKOSŤ ÚZEMIA NA ÚROVNI NUTS III

Na úrovni NUTS-III (kraje) má SR dva výrazne vidiecke regióny s viac ako 50% podielom obyvateľstva žijúceho vo vidieckych obciach – Banskobystrický kraj (52,2%) a Nitriansky (51,3%). Päť krajov patrí do skupiny ostatných vidieckych regiónov, kde vo vidieckych obciach žije 15-50% obyvateľstva – Trnavský kraj (45,6%), Prešovský kraj (42,9%), Žilinský kraj (40,1%), Košický kraj (39,3%) a Trenčiansky kraj (36,1%). Prevažne mestským regiónom s menej ako 15% obyvateľstva žijúceho vo vidieckych obciach je Bratislavský kraj (13,4%).

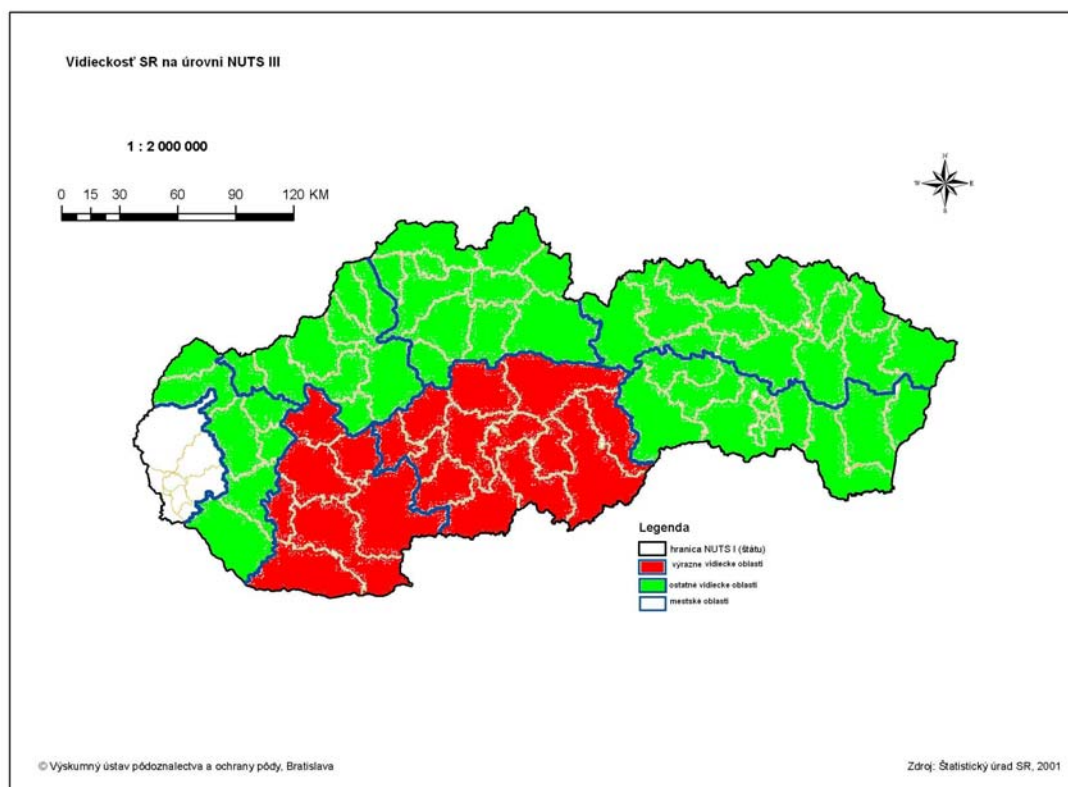
Tabuľka 3.1.1.3 Vidiekosť územia na úrovni NUTS III

Územie	Počet obcí*	Počet vidieckych obcí **	Počet obyvateľov regiónu	Obyvateľstvo vid. obcí	% podiel	Rozloha v km ²		% podiel
						celkom	vid. obcí	
SR	2891	2581	5 380 053	2 177 825	40,5	49 034	42 003	85,7
Bratislavský kraj	73	54	599 787	80487	13,4	2 053	1338	65,2
Trnavský kraj	251	219	552 014	251 621	45,6	4 147	3 383	81,6
Trenčiansky kraj	276	236	602 166	217 143	36,1	4 502	3 608	80,2
Nitriansky kraj	354	320	709 752	363 723	51,3	6 343	5 535	87,3
Žilinský kraj	315	255	693 499	278 030	40,1	6 801	5 659	83,2
Banskobystrický kraj	516	490	658 953	343 867	52,2	9 455	8 644	91,4
Prešovský kraj	666	605	794 814	340 739	42,9	8 981	7 969	88,7
Košický kraj	440	400	769 068	302 215	39,3	6 752	5 867	86,9

Prameň: Bilancia pohybu obyvateľstva podľa obcí SR v roku 2003, ŠÚ SR, 2004

* vr. 4 voj. obvodov ** obec s hustotou nižšou ako 150 obyvateľov na km²

Mapa 3.1.1.4. - Vidiekosť SR na úrovni NUTS III

Základné kontextuálne ukazovatele:

Ukazovateľ

Meranie

Rok 2003 (úroveň NUTS III)

Určenie vidieckych oblastí

Určenie podľa metodiky OECD

Prevažne vidiecke – BB, NR
 Ostatné vidiecke – TT, PO, ZA, KE, TN
 Prevažne mestské – BA

Význam vidieckych oblastí	% územia vo vidieckych oblastiach	86%
	% populácie vo vidieckych oblastiach	40%
	% hrubá pridaná hodnota vo vidieckych oblastiach	75%
	% zamestnanosť vo vidieckych oblastiach	82%

DEMOGRAFICKÁ SITUÁCIA

Od roku 2001 Slovensko zaznamenáva záporný prirodzený prírastok obyvateľstva, čo sa prejavuje na znižovaní počtu obyvateľov. Tento nepriaznivý trend ale v súčasnosti ešte vyvažuje migračný prírastok. V roku 2004 sme síce zaznamenali mierny nárast prirodzeného prírastku, pričom sa výraznejšie prejavujú regionálne rozdiely v prospech severovýchodného regiónu pred juho-západným, nie je to však ustálený trend.

Prirodzený úbytok obyvateľstva je predovšetkým dôsledkom poklesu pôrodnosti (v dôsledku celkových zmien podmienok života ako sú zvýšené životné náklady, miera nezamestnanosti, finančná dostupnosť bývania, iné hodnoty mladej generácie a pod.). Z hľadiska celkovej štruktúry obyvateľstva pokračuje teda proces starnutia (znížením podielu detskej populácie 0-14 ročných a zvýšením podielu poproduktívnej populácie 65 a viac ročných).

Tabuľka 3.1.1.4 Vývoj obyvateľstva SR podľa produktivity veku (v %)

Územie	podiel počtu obyvateľov v %					
	predproduktívny vek		produktívny vek		poproduktívny vek	
	1999	2003	1999	2003	1999	2003
SR spolu	19,81	17,55	62,26	63,77	17,93	18,67
Mestské regióny	16,95	14,27	65,22	66,06	17,83	19,67
Vidiecke regióny	20,23	18,01	61,82	63,45	17,95	18,53

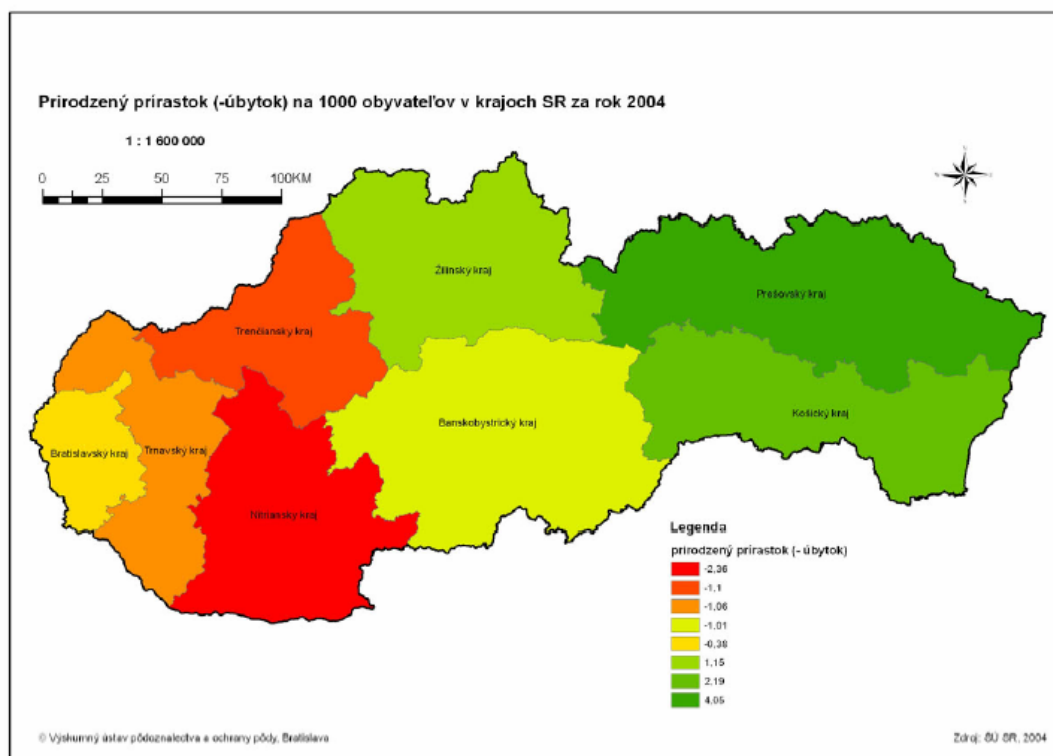
Zdroj: ŠÚ SR, 2004

Dochádza i k zvyšovaniu priemerného veku a následne i k zvyšovaniu indexu starnutia, čo znamená pribúdanie počtu dôchodcov (z 11,6% na 20%) a úbytok produktívneho obyvateľstva, ale i predproduktívneho obyvateľstva (zo 17,1% na 13%).

Kým v roku 1998 bol priemerný vek v SR 35,4 rokov, v roku 2003 to bolo 36,8. Prejavilo sa to aj vo vidieckych regiónoch Slovenska, veď v roku 1998 bolo 39 vidieckych okresov nad priemerom SR, v roku 2003 to bolo už 43 okresov (t.j. takmer 2/3 vidieckych okresov).

Dlhodobu najvyšší vek v rámci vidieckych regiónov mali okresy ML, MY, NM a južná časť Nitrianskeho kraja, naopak najnižší priemerný vek mali okresy SZ a SV časti Slovenska (NO, TS, DK, KK, SB, SL, VT, SN), čo je spôsobené tunajšou vysokou pôrodnosťou. Pri pôrodnosti vo všeobecne platí, že východné okresy prevyšujú západné regióny, tým tieto regióny starnú skôr. Pritom v celoslovenskom priemere stredná dĺžka života u mužov je 70 rokov, u žien takmer 78 rokov.

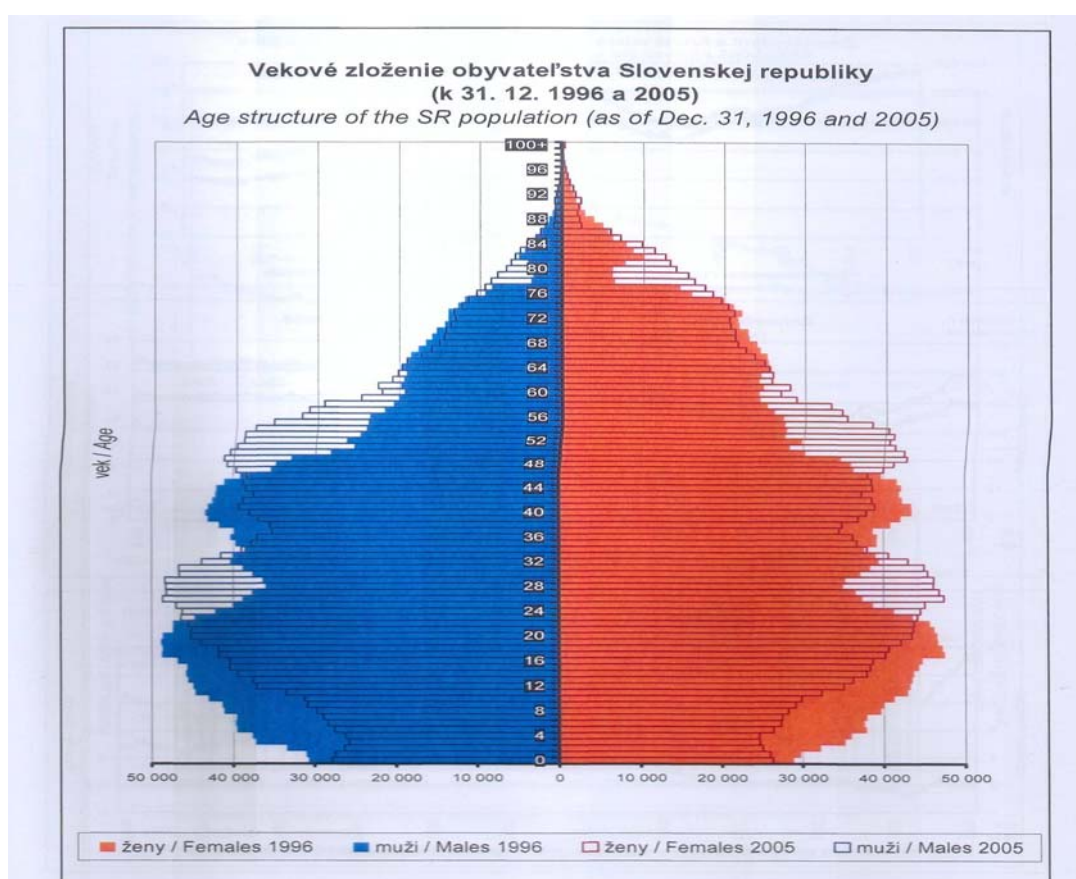
Mapa 3.1.1.5. - Prírodný prírastok (úbytok) na 1000 obyvateľov na úrovni NUTS III

Je teda zrejmé, že podiel obyvateľstva v produktívnom veku je nižší vo vidieckych regiónoch ako v mestských a dlhodobejšie sa zvyšuje i podiel poproduktívneho obyvateľstva.

V súvislosti s uvedenými súčasnými tendenciami vývoja obyvateľstva u nás (jeho starnutia) je možné predpokladať tento vývoj i po roku 2015 s urýchlením postupu starnutia a s nádväzným negatívnym dopadom na verejný rozpočet. Uvedené zmeny vo vekovom zložení vidieckeho obyvateľstva sa odrážajú aj v ekonomickom zaťažení jeho obyvateľstva v produktívnom veku. Tento nepriaznivý pomer indexu starnutia (vyšší ako 100) je takmer v 2/3 vidieckych regiónov (teda v 45 okresoch, z toho najviac v okresoch západného Slovenska (MY, NM, PN), tiež v okresoch ML, KN, NZ a LV (v intervale 125 – 149). Tým sa znížilo v sledovanom období v týchto vidieckych regiónoch zastúpenie predproduktívne obyvateľstvo, čo súvisí i s ich výraznou redukciou prirodzeného prírastku.

Graf 3.1.1.1 - Vekové zloženie obyvateľstva SR

Zdroj: ŠÚ SR, 2005

MIGRÁCIA

Dôsledky uvedených trendov vývoja obyvateľstva sa prejavujú súčasne v osídľovaní miest i vidieka. Kým v rokoch 2001- 2003 bol zaznamenaný pokles počtu obyvateľstva v mestských regiónoch asi o 0,5%, vo vidieckych regiónoch nárast o takmer 0,1%. Priestorové hodnotenie demografického vývoja v rámci jednotlivých regiónov (krajov, okresov) poukazuje na regionálne rozdiely, čo ale v budúcnosti bude mať aj ďalekosiahlejšie dôsledky (ekonomické, spoločenské i sociálne). Pritom SR sa svojim demografickým vývojom dostáva postupne do fázy tzv. druhého demografického prechodu (starnutie obyvateľstva, pokles počtu detskej populácie). Najvyššie celkové úbytky obyvateľstva sú

v okresoch MY, KN, LV, BN, naopak najvyššie celkové prírastky sa prejavili v okresoch KE-vidiek, SC, DS, MA, GA, PK, čo ale bolo spôsobené suburbanizačným trendom (sťahovanie).

Ukazuje sa, že nový model reprodukčného správania sa obyvateľstva sa najprogresívnejšie prejavuje v Bratislavskom kraji, nasledujú ho kraje Trnavský a Trenčiansky, naopak opačný trend vykazujú kraje Prešovský a Žilinský, čiastočne i Košický. Zrejme ale tento proces je ešte vo vývine a jeho ukončenie sa očakáva až v budúcnosti. Je ale isté prehlbovanie starnutia populácie.

V súvislosti s rozvojom hospodárstva SR budúcnosti možno očakávať migráciu obyvateľstva z vidieka do miest. Slovensko je v súčasnosti druhou krajinou v EÚ s najnižšou mierou urbanizácie. Tá v roku 2003 dosiahla 57,4%, pričom ale v najbližších 30 rokoch by mala vplyvom uvedenej migrácie vzrásť na 65%. V iných krajinách únie v tom čase bude v mestách žiť až okolo 80% ľudí, dnes je to okolo 72%. Ľudí do miest budú ťahať predovšetkým pracovné príležitosti, vyššia kvalita života, dostupná kultúra, vzdelanie a pod. Zvyšnému obyvateľstvu ostávajúcejmu žiť na vidieku je ale potrebné vytvoriť prijateľné podmienky života s dostatkom príležitostí na zachovanie hodnôt vidieka a jeho rozvoja.

Tabuľka 3.1.1.5 Vývoj podielu obyvateľov SR podľa veľkosti sídiel

Veľkosť obce	Podiel obyvateľstva v %						
Počet obyvateľov	r. 1950	r. 1960	r. 1970	r. 1980	r. 1991	r. 1999	r. 2003
Do 1000	33,6	26,1	22,7	17,0	16,7	16,2	16,1
1000 - 1999	22,3	21,8	22,0	16,1	14,0	14,1	14,4
2000 – 4999	17,9	22,3	20,3	16,6	13,2	13,5	14,0
5000 – 9999	8,2	9,2	8,6	7,5	6,6	6,7	7,2
10 000 – 19 999	6,6	7,0	7,0	10,9	8,7	7,9	8,4
20 000 – 49 999	4,1	5,9	11,4	11,7	15,9	16,7	15,7
50 000 – 99 999	1,8	1,9	3,2	8,4	12,1	12,1	11,9
100 000 a viac	5,6	5,8	6,8	11,7	12,8	12,8	12,3

Zdroj: Koncepcia územného rozvoja, 2001, ZMOS

EKONOMICKÉ HNACIE SILY - PRODUKTIVITA PRÁCE

Tempo hospodárskeho rastu Slovenska merané HDP prevyšuje rast krajín EÚ 15. Ekonomika síce od roku 1993 rastie o 2% rýchlejšie, ako je priemerná úroveň rastu EÚ, z hľadiska približovania sa k ekonomickej úrovni EÚ je to však málo.

V tvorbe HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily Slovensko dlhodobo dosahuje menej ako polovicu priemeru EÚ 15. Zaostáva i v produktivite a schopnosti konkurovať. Z analýz vyplýva, že je to dôsledok orientácie ekonomiky na komodity s nízkou pridanou hodnotou najmä v priemysle, kde ešte stále pretrvávajú vysoká náročnosť na surovinové a energetické zdroje.

Napriek nižšej konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky predsa len postupne dochádza k pozitívnym zmenám a tak sa približujeme k štruktúre ekonomík vyspelých krajín Európy. Klesá podiel poľnohospodárstva, stabilizuje sa podiel stavebníctva a priemyslu a stúpa podiel služieb na tvorbe HDP.

Príchod zahraničných investorov sa premieta do vyššej technologickej vybavenosti firiem. Na prekonanie technologickej a inovačnej zaostalosti ostatných firiem bude mať aj naďalej rozhodujúci vplyv práve prílev zahraničného kapitálu. Ten v sektore priemyslu, ako i služieb smeruje najmä do výroby automobilov, presného strojárstva, biotechnológií a nanotechnológií, farmaceutického priemyslu s vysokou pridanou hodnotou. Aj v krátkej budúcnosti budú moderné technológie a inovácie mať rozhodujúci vplyv na rast produktivity práce a výrob s vyššou pridanou hodnotou. Pre SR je to zásadná otázka v dôsledku nepriaznivého demografického vývoja (úbytok obyvateľstva v produktívnom veku). Aj

napriek reforme dôchodkového systému bude musieť naša ekonomika vytvárať väčšie zdroje s menším počtom pracovníkov. No i keď vzrástla produktivita práce v priemysle v r. 1997-2001 medziročne o 16,7%, stále ale nedosahujeme ani polovicu priemeru EÚ 15.

Tabuľka 3.1.1.6 Odhad vývoja ekonomiky podľa sektorov na tvorbe HDP (%)

Sektor	r.2006	2010	2013
Poľnohospodárstvo	4,5	4,2	3,9
Stavebníctvo	3,9	4,1	4,3
Priemysel	25,5	25,2	25,0
Služby	57,8	58,3	58,7
Ostatné	8,3	8,2	8,1

Zdroj: MH SR, 2006

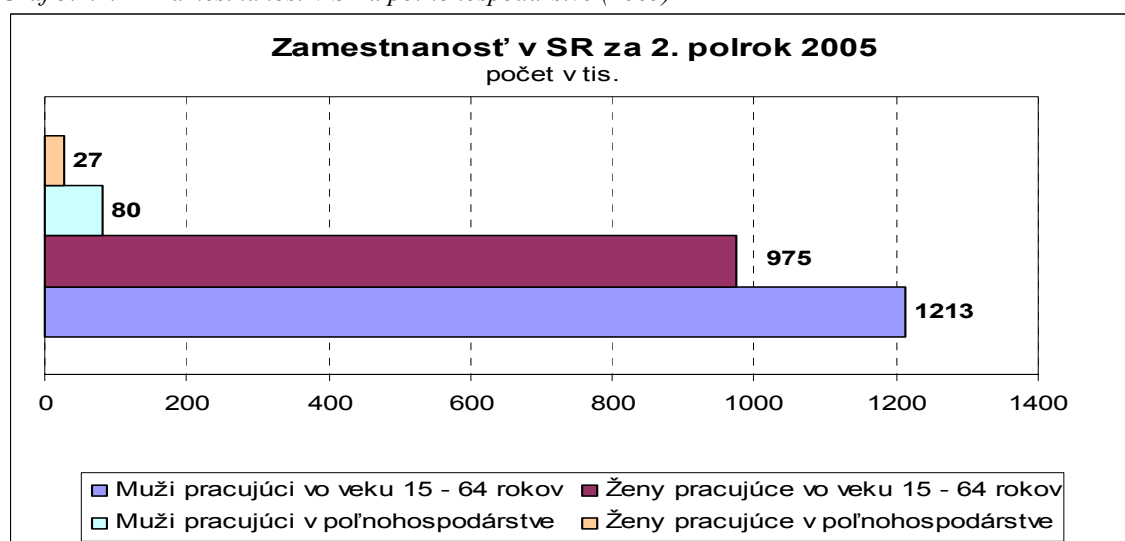
Úroveň miezd a ich vývoj sa v jednotlivých oblastiach a odvetviach ekonomickej činnosti prebieha nerovnomerne. Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda zamestnanca v hospodárstve SR dosiahla roku 2004 výšku 17 274 Sk (vyššia u mužov 19 700 Sk, u žien 14 256 Sk). V porovnaní s rokom 2001 sa medziročná dynamika rastu nominálnych miezd zamestnancov urýchlila (8,2% na 9,2% v roku 2005). Z jednotlivých odvetví najvyššiu priemernú hrubú nominálnu mesačnú mzdu mali zamestnanci v oblasti finančníctva (34 950 Sk), z priemyselných odvetví v oblasti plynárenstva a energetiky (26 009 Sk), vo verejnej správe 21 049 Sk a najnižšiu v poľnohospodárstve (13 162 Sk).

Z regionálneho hľadiska najvyššia mzda bola v Bratislavskom kraji (22 589 Sk), najnižšia v Prešovskom kraji (13 497 Sk).

TRH PRÁCE – ŠTRUKTÚRA ZAMESTNANOSTI, NEZAMESTNANOSŤ

Zmeny prebiehajúce vo vývoji hospodárstva SR sa premietali aj do vývoja zamestnanosti. Na trhu práce sa zrýchlil rast dopytu po pracovnej sile, aj preto sa zamestnanosť hospodárstva SR medziročne zvyšuje (z úrovne o 0,2% v r. 2002 na úroveň o 2,1% v r. 2005). Spolu s tým sa uskutočňovali aj zmeny v štruktúre zamestnanosti s nárastom v sektore stavebníctva a priemyslu (nárast z r. 2001 z 37,6% na 38,8% v r. 2005) pri výraznom poklese podielu zamestnanosti v poľnohospodárstve a rybolove.

Graf 3.1.1.2 – Zamestnanosť v SR a poľnohospodárstve (2005)

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2005

Rast zamestnanosti ovplyvnil aj nezamestnanosť. Koncom r. 2005 miera evidovanej nezamestnanosti predstavovala 11,4%. V dôsledku nerovnomerného rozvojového potenciálu jednotlivých regiónov existujú ale značné regionálne rozdiely. Najvyššia miera evidovanej nezamestnanosti bola v okresoch Rimavská Sobota (29,2%), Revúca (28,1%), Veľký Krtíš (25,6%), Kežmarok (24,4%), Trebišov (24,2%), Rožňava (23,8%) a Sobrance (22,5%). Najnižšiu úroveň vykazovala prirodzene Bratislava (1,8 – 2,3 %).

Hlavným problémom na trhu práce v SR je nezamestnanosť mladých ľudí. (kategória 15-24 ročných tvorila až 22,3% nezamestnaných). Ďalšou rizikovou skupinou sú osoby s nízkou úrovňou kvalifikácie (až 64,9% nezamestnaných).

Štrukturálne zmeny vo vývoji pracovných síl v agrárnom sektore v posledných rokoch spočívali v nezáujme o nekvalifikovanú a nízko kvalifikovanú pracovnú silu, ako aj v nižšej dynamike znižovania počtov kvalifikovaných pracovníkov v poľnohospodárstve.

Tabuľka 3.1.1.7- Štruktúra vzdelania pracujúcich v poľnohospodárstve na Slovensku v %

Vzdelanie	2003	2004	2005
základné	14,8	13,9	14,8
vyučení	54,5	53,9	50,5
úplné stred. s mat.	23,7	25,5	27,7
vyššie odborné	0,3	0,2	-
bakalárske	-	-	-
vysokoškolské	6,7	6,9	7,0
bez škol. vzdelania			
Spolu	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl, ŠÚ SR

Transformácia a reštrukturalizácia poľnohospodárstva spojená s prudkým znižovaním počtu pracovníkov v posledných rokoch s dopadom hlavne na nízko kvalifikovanú pracovnú silu má výraznú regionálnu segmentáciu pracovnej trhov s prehlbovaním nerovností na trhu práce. Predpokladá sa aj ďalší pokles stálych pracovných miest v poľnohospodárstve na úkor krátkodobých sezónnych pracovných úväzkov. Aj napriek tomu v 10 okresoch SR prevyšovala zamestnanosť v poľnohospodárstve a lesníctve 10% pracujúcich v daných okresoch na juhu a juhovýchode krajiny, menej už v podhorských a horských oblastiach s rozptýleným osídlením.

V r. 2003 pracovalo v poľnohospodárstve 5,2% pracujúcich, však z ekonomicky aktívnych obyvateľov len 3,8% .

Tabuľka 3.1.1.8 - Rozdelenie zamestnancov poľnohospodárstva podľa veku (podiel v %)

Veková kategória	2003	2004	2005
15 – 19	0,2	0,1	0,0
20 – 24	4,6	3,9	3,4
25 – 29	7,0	8,2	8,2
30 – 34	10,2	8,5	8,3
35 – 39	14,9	11,0	12,1
40 – 44	17,4	16,5	13,0
45 – 49	19,2	21,7	18,4
50 – 54	15,8	18,6	23,3
55 – 59	9,5	9,7	10,9

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl, ŠÚ SR

VYUŽÍVANIE POĽNOHOSPODÁRSKEJ A LESNEJ PÔDY, ŠTRUKTÚRA VLASTNÍCTVA, VEĽKOSŤ PODNIKOV

Tabuľka 3.1.1.9 - Štruktúra a výmery pôdy v ha

Výmera SR spolu	4 903 347	podiel v %
poľnohospodárska pôda spolu	2 436 879	49,7
v tom: orná pôda	1 430 197	29,1
chmeľnice	560	-
vinice	27 313	0,5
záhrady	77 351	1,6
ovocné sady	17 952	0,4
trvalé trávne porasty	883 506	18
lesná pôda	2 004 100	40,8
vodné plochy	92 895	1,9
zastavané plochy	224 671	4,6
ostatné plochy	144 844	3

Zdroj: ÚGKaK SR, 2003

Poľnohospodárska pôda na Slovensku podľa evidencie katastra nehnuteľností k 31.12. 2003 predstavuje výmeru 2 436 879 ha, čo tvorí takmer polovicu celkovej výmery územia SR. Na jedného obyvateľa na Slovensku pripadá 0,45 ha poľnohospodárskej a 0,28 ha ornej pôdy. Úrad geodézie, kartografie a katastra SR eviduje nehnuteľnosti a práva k týmto nehnuteľnostiam vrátane pozemkov, pôdneho a lesného fondu, čo zároveň slúži ako informačný systém najmä na ochranu práv k týmto nehnuteľnostiam.

Evidencia využívania poľnohospodárskej pôdy podľa užívateľských vzťahov vychádza z LPIS (Land parcel identification system), ktorý je súčasťou integrovaného administratívneho a kontrolného systému. V registri pôdnych blokov (LPIS) bolo v roku 2004 registrovaných 2 099 tis ha poľnohospodárskej pôdy (1 879 tis ha verifikovanej poľnohospodárskej pôdy).

Lesný pôdny fond predstavuje plochu 2 004 100 ha, z toho výmera porastená drevinami 1 929 310 ha. Na jedného obyvateľa pripadá 0,37 ha lesnej pôdy.

Lesy pokrývajú asi 41% územia SR a sú tak najdôležitejším ekostabilizačným faktorom. Svojou lesnatosťou SR patrí v rámci celej Európy na 4. miesto (3,72 km² lesa/1000 obyvateľov). Takmer 59% lesov tvoria listnaté lesy, zvyšok ihličnaté, pričom 40-45% lesov sú poloprirodné s prirodzenou obmenou, keď ich druhové zloženie sa len málo odlišuje od pôvodných lesov. Z jednotlivých kategórií lesov prevládajú hospodárske lesy (66,6%), ochranné lesy (16,8%) a lesy osobitného určenia (16,8%).

Lesný pôdny fond (LPF) tvoria lesné pozemky, ktoré sa trvalo určili na plnenie funkcií lesov. Výmera LPF sa dlhodobo zvyšuje. Od roku 1970 sa zvýšila o 4,7 %. Na zvyšovaní výmery LPF a PP sa podieľa najmä zalesňovanie poľnohospodársky nevyužitelných pôd, prevod poľnohospodárskych pozemkov pokrytých lesnými drevinami (tzv. biele plochy), ako aj postupné zladžovanie evidencie lesných pozemkov s katastrom nehnuteľností pri obnovách LHP.

Tabuľka 3.1.1.10 - Údaje o vývoji a súčasnom stave výmer Lesného pôdneho fondu a porastovej pôdy:

Druh	Vývoj výmery lesného pôdneho fondu a porastovej pôdy, rok / ha						
	1970	1980	1990	2000	2001	2002	2003
LPF	1 918 571	1 952 656	1 976 538	1 997 961	2 006 438	2 004 476	2 004 226
PP	1 826 564	1 861 642	1 921 705	1 921 414	1 928 388	1 928 709	1 929 310

Zdroj: Lesoprojekt Zvolen

VLASTNÍCTVO PÔDY

Vlastníctvo pôdy je v SR vo veľkej miere rozdrobené a ešte stále prebieha proces obnovy evidencie vlastníctva pozemkov. Vzhľadom na tzv. „uhorský systém dedenia“ je predmetom obnovy evidencie 12,5 mil. evidovaných pôdnych pozemkov s priemernou výmerou 0,45 ha a s priemerným podielom 12-15 spoluvlastníkov. Pre riešenie tohto stavu boli pred niekoľkými rokmi prijaté príslušné právne predpisy. Z celkovej výmery 2,4 mil. ha poľnohospodárskej pôdy je 52% evidovaných na listoch vlastníctva s nasledovným členením: vo vlastníctve fyzických osôb 1 054 128 ha (43,2%), vo vlastníctve právnických osôb 110 932 ha (4,5%) a vo vlastníctve štátu 99 415 ha (4%). Z celkovej výmery lesnej pôdy (viac ako 2 mil. ha) je na listoch vlastníctva evidovaných 64% pôdy v nasledovnom členení: vo vlastníctve fyzických osôb 444 707ha (22,2%), vo vlastníctve právnických osôb 265 308 ha (13,3%), vo vlastníctve štátu 544 980 ha (27,3%). Pôdu nezistených vlastníkov a štátnu pôdu spravuje Slovenský pozemkový fond.

ŠTRUKTÚRA VLASTNÍCTVA

Z pohľadu vlastníctva poľnohospodárskej pôdy prevláda vlastníctvo fyzických osôb (43,2%), nasleduje vlastníctvo právnických osôb (4,5%) a štátu (4%), kým vo vlastníctve lesov prevláda štátne vlastníctvo (27,3%), nasleduje vlastníctvo fyzických osôb a ich združení (22,2%) a vlastníctvo právnických osôb 13,3%). Pôdu nezistených vlastníkov a štátnu pôdu spravuje Slovenský pozemkový fond.

Rozhodujúca časť podnikateľských subjektov poľnohospodárskej prvovýroby hospodári na prenajatej pôde a vzhľadom na málo rozvinutý trh z pôdou sa tento trend zachováva. Ku konzervácii tohto stavu prispieva aj pomalá a komplikovaná identifikácia vlastníctva pôdy a pretrvávajúce rozdrobené vlastníctvo pôdy. Pôda nezistených vlastníkov a štátna pôda je v správe Slovenského pozemkového fondu a je predmetom prenájmu.

Spríevodným problémom prijatej a realizovanej legislatívnej úpravy transformácie družstiev je rozdrobená vlastnícka štruktúra. Proces koncentrácie vlastníctva v družstvách prebieha veľmi pomaly vzhľadom na neukončené vydávanie družstevných podielnických listov (DPL), pomaly sa rozbiehajúce obchodovanie s DPL, ich nízku trhovú cenu.

Tabuľka 3.1.1.11 - Počet vlastníkov ostatného poľnohospodárskeho majetku (farmy právnických osôb)

	Počet podnikov		Počet vlastníkov na 1 podnik		Počet vlastníkov na 100 ha p.p.		Vlastné imanie na 1 vlastníka (tis. Sk) ¹⁾	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Podniky spolu	1193	1278	129	113	8,82	8,22	313	
Družstvá spolu	636	608	223	216	13,42	13,17	266	
Obchod. spoločnosti spolu	557	670	23	20	1,85	1,77	760	

Prameň: CD MP SR. Informačné listy MP SR za roky 2002, 2003 (Právnické osoby)

V priemere pripadá na jednu obchodnú spoločnosť 20 vlastníkov, ale až 87% obchodných spoločností má od 1 do 5 vlastníkov a len 4% obchodných spoločností má 100 a viac vlastníkov. Sprostredkovane tak vlastnícka štruktúra družstiev ovplyvnila aj vlastnícku štruktúru obchodných spoločností, ktoré vznikli na báze pôvodných transformovaných družstiev. Ziskové poľnohospodárske družstvá majú užšiu vlastnícku štruktúru ako stratové, u obchodných spoločností sa tento trend nepotvrdil.

Tabuľka 3.1.1.12 - Štruktúra vlastníctva a užívania porastovej pôdy (lesné pozemky s lesnými porastmi vrátane holín určených na zalesnenie) k 31. 12. 2003

Subjekty	Výmera porastovej pôdy (ha)				Podiel v roku 2003 (%)	
	k 31. 12. 2002		k 31. 12. 2003			
	vlastnícka	užívacia	vlastnícka	užívacia	vlastnícky	užívací
Štátne	825 374	1 201 879	814 576	1 185 971	42,2	61,5
Súkromné	249 172	117 688	231 259	113 968	12,0	5,9
Spoločenstevné	462 808	398 222	469 130	416 966	24,3	21,6
Cirkevné	61 207	39 815	61 430	40 188	3,2	2,1
Poľnohospodárskych družstiev	1 899	4 301	2 379	4 946	0,1	0,2
Obecné	187 311	166 804	186 519	167 271	9,7	8,7
Neznáme	140 938	-	164 017	-	8,5	-
Spolu	1 928 709	1 928 709	1 929 310	1 929 310	100	100

Zdroj: Správa o lesnom hospodárstve SR 2003

PODNIKOVÁ ŠTRUKTÚRA

Podnikateľské prostredie v poľnohospodárskej prvovýrobe sa neustále vyvíja. Charakterizuje ho pokles počtu družstiev a rast počtu obchodných spoločností, ktoré sú v skupine právnických osôb dominantnou právnou formou. Ich počet rástol rýchlejšie ako podiel na výmere a priemerná výmera obchodných spoločností mierne klesla. Výraznejší bol pokles výmery v akciových spoločnostiach. U družstiev bol vývoj opačný a aj pri poklese počtu sa ich priemerná výmera zvýšila. Naďalej si zachovali rozhodujúci podiel na výmere obhospodarovanej pôdy. Priemerná výmera fariem spolu klesá z dôvodu znižovania priemernej výmery fariem právnických osôb.

Tabuľka 3.1.1.13 - Vývoj výmery a počtu fariem na poľnohospodárskej pôde

	Počet subjektov			Poľnohospodárska pôda (tis. ha)			Priemerná výmera (ha)		
	1994	2001	2003	1994	2001	2003	1994	2001	2003
Družstvá	961	715	637	1531	1131	1018	1593	1582	1598
s.r.o	98	627	737	64	550	612	650	877	831
Akciové spoločnosti	29	94	99	37	173	167	1271	1842	1684
Štátne podniky	211	-	-	425	-	-	2016	-	-
Iné formy právnických osôb	59	86	71	20	35	27	333	407	380
Právnické osoby celkom	1359	1522	1544	2077	1889	1823	1528	1241	1181
Fyzické osoby registrované	7572	5473	6124	115	215	260	15,2	39	42
Podniky spolu	8931	6995	6995	2191	2104	2084	245	301	272
Neregistrované fyzické osoby	-	62213	63528	-	55	55	-	0,9	0,9

Prameň: ŠÚ SR (Poľnohospodársky census 1994, Štrukturálny census fariem 2001, Štrukturálne zisťovanie fariem 2003)

Farmy registrovaných fyzických osôb reprezentujú najmä samostatne hospodáriaci roľníci (SHR), podiel ostatných fariem (živnostníci, slobodné povolanie) je nepatrný a predstavuje len 3% z celkového počtu fariem fyzických osôb. Podiel SHR na obhospodarovanej výmere

sa mierne zvyšuje, rastie počet aj priemerná výmera fariem SHR. Vznikajú najmä hospodárstva s vyššou koncentráciou pôdy.

Farmy neregistrovaných fyzických osôb (domácnosti) predstavujú drobné hospodárstva samozásobiteľského charakteru s priemernou výmerou 0,86 ha a ich podiel na obhospodarovanej výmere pôdy je nižší ako podiel na celkovom počte fariem.

Pokračujúci trend poklesu počtu družstiev a rastu obchodných spoločností (najmä spoločností s ručením obmedzeným) súvisí najmä s pokračujúcou transformáciou vlastníckych vzťahov, so snahami koncentrovania vlastníckej štruktúry, ktorá je v klasických poľnohospodárskych družstvách veľmi rozptýlená.

SWOT ANALÝZA

Z uvedenej situácie vyplýva:

medzi silné stránky vidieckeho územia patria:

- relatívne hustá štruktúra osídlenia,
- vhodná veľkostná štruktúra poľnohospodárskych podnikov,
- veľký potenciál využitia poľnohospodárskej pôdy a osobitne prírodných lúk a pastvín, tradícia obhospodarovania poľnohospodárskej pôdy a lesných pozemkov,
- značný produkčný potenciál lesov.

medzi slabé stránky radíme:

- nepriaznivý populačný trend,
- nedostatok pracovných príležitostí,
- migráciu vidieckeho obyvateľstva do mestských regiónov,
- málo rozvinuté kapacity ľudských zdrojov,
- nepriaznivú demografickú štruktúru vidieckeho obyvateľstva a vysokú nezamestnanosť,
- slabo rozvinutý trh s pôdou z dôvodu rozdrobenosti vlastníctva pozemkov.

medzi príležitosti patrí:

- znižovanie závislosti od poľnohospodárskej prvovýroby,
- vytvorenie, resp. zachovanie pracovných miest,
- diverzifikácia ekonomickej základne vidieka,
- využívanie miestnych prírodných zdrojov,
- prílev kapitálu na vidiek,
- zlepšenie konkurencieschopnosti agro-potravinárskeho a lesníckeho sektora.

medzi ohrozenia radíme:

- nízku mobilitu pracovnej sily,
- vysoké % vidieckeho obyvateľstva v poproduktívnom veku a pokračujúci odliv personálnych kapacít z vidieckych oblastí,
- nerozvinutie trhu s pôdou ako základného predpokladu pre podnikanie v poľnohospodárstve,
- zvyšovanie nezamestnanosti na vidieku, prehlbovanie úpadku obcí a vidieka.

Cieľovo orientované základné ukazovatele:

Ukazovateľ	Merná jednotka	Rok 2003
Ekonomický rast	%	50,39%
Zamestnanosť	%	57,7%
Nezamestnanosť	%	17,6% (11,4% v roku 2005)